प्राणानां स्थितिमनुविधातुं कथमपि । धनैर्याच्ञालब्धैर्नतु परिभवोऽभ्यर्थनफलम् निकारोऽन्ये पश्चाद्वनमहह मोसद्धि निधनमिति" शान्तिश० । पञ्चावयवस्य सप्तावयवस्य वा साम्नोऽन्तिमे ४अवयवे च तच्च यस्य कस्यचित्साम्नः अन्तिमभागरूपम् उद्गाहप्रस्तोहप्रतिहर्तृभिः मिलितैर्युगपद्गेयम् । "ऋतुषु पञ्चविधं सामोपासीत वसन्तो हिङ्कारः ग्रीष्मः प्रस्तावः वर्षा उद्गीथः शरत् प्रतिहारो हेमन्तो निधनम्" "वाचि सप्तविधं सामोपासीत यत्किञ्चित् वाचो हुमिति स हिङ्कारः यत्प्रेति स प्रस्तावो यदेति स आदिः यदुदिति स उद्गीथः यत्प्रतीति स प्रतिहारः यदुपेति स उपद्रवः यन्नीति तन्निधनम्" छा०उ० । निहतं धनं यस्मात् । ५दरिद्रे त्रि० "निधनता सर्वापदामास्पदम्" मृच्छकटिकम्

निधनवत् त्रि० निधन+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः । १मरणयुक्ते निधनावयवयुक्ते २साम्नि न० "पञ्चत्रे निधनवत् । निधनवत आप्यावयम्" यजु०१२।५८ "निधनवत्साम" वेददी० ।

निधा स्त्री निधीयते धार्यते बन्धनेनानया नि+धा—अ । १पाशसमूहे "निधा पाशा भवति यन्निधीयते" निरु० ४।२ "यथुर्तेसत्यप्रज्ञानं निधयेव बद्धानृ" ऋ० १०। ७१।११ "निधा पाशा पाशसमूहस्तया बद्धानृ" भा० भावे अ । २निधाने ३अर्पणे च ।

निधान न० नि+धा—भावे ल्युट् । १स्थापने निधीयतेऽत्र । २आधारे आश्रये "निधानमूगतं सर्वं सद्यः समधिगच्छति" आगमः । ३अवस्थाने "एतन्नानावतारार्थं निधानं बीजमव्ययम्" भाग०१।३।६। ४निधिशब्दार्थे । ५अप्रकाशे सि०कौ० निमूलशब्दे दृश्यम् । "नेरनिधाने" पा० "निधानकुम्भस्य यथैव दुर्गतः" रघुः "हृत्वा निधानं प्रादेन सोऽर्थमिच्छति निश्चया" वाशीष्ठ०४६अ० । ततः अस्या० चतुरर्थ्यां क । निधानक तत्पत्रिलटरेयादौ ।

निधि पु० नि+धा—आधारे कि । १वस्तुन आधारे "निधिः स्त्रीणां धनस्यन्दाविव" माघः "तदित्यमेतस्य निधेः कलानाम्" नैष० । अन्ननिधिः सुखनिधिरित्यादि २नवसंख्यानामनन्यद्रव्ये ३सप्तद्वीपे राजनि० ४विष्णौ परेश्वरे तस्य सर्वाधारत्वात् तथात्वम् । "सर्वः शर्वः शिवः स्थाणुर्भूतादिर्निधिरव्ययः" विष्णुस० "प्रलयेऽस्मिन् सर्वं निधीयते इति निधिः" भा० । ५भूस्थातात्मातस्थामिकधनादौ निताश० निधिविषये विधिभेदस्तत्रोक्तो यथा "अधुना भूमौ चिरनिखातस्य सुवर्णादेर्निधिशब्दवाच्यस्याधिगमे विधिमाह "राजा लब्ध्वा निधिं दद्यात् द्विजेभ्योऽर्धं द्विजः पुनः । विद्वानशेषमादद्यात् सर्वस्यार्थो प्रभुर्यतः । इतरेण निधौ लब्धे राजा षष्ठांशमाहरेत् । अनिवेदितविज्ञातोदाण्डस्तं दण्डमेव च" याज्ञ० । उक्तं लक्षणं निधिं राजा लब्ध्वार्धं ब्राह्मणेभ्यो दत्त्वा शेषं कोशे निवेशयेत् । ब्राह्मणस्तु विद्वान् श्रुताध्ययनसम्पन्नः सदाचारो यदि निधिं लभेत तदा सर्वमेव गृह्णीयात् । यस्मादसौ सर्वस्य जगतः प्रभुः । इतरेण तु राजविद्वद्ब्राह्मणव्यतिरिक्तेनाविद्वद्ब्राह्मणक्षत्रियादिना निधौ लब्धे राजा षष्ठांशमधिगन्तुं दत्त्वा शेषं निधिं स्वयमाहरेत् यथाह वसिष्ठः "अप्रज्ञायमानं वित्तं योऽधिगच्छेत् राजा तद्धरेदधिगन्तुं षष्ठमंशं प्रदद्यात्" इति । गौतमोऽपि "निध्यधिगमो राजधनं न ब्राह्मणस्याभिरूपस्याब्राह्मणोऽप्याख्याता षष्ठमंशं लभेतेत्येके" इति । अनिवेदित इति कर्तरि निष्ठा । अनिवेदितश्चासौ विज्ञातश्च राज्ञा" इत्यनिवेदितविज्ञातः । यः कश्चिन्निधिं लब्ध्वा राज्ञे न निवेदितवान् विज्ञातश्च राज्ञा, स सर्वं निधिं दाण्डोदण्डश्च यत्प्रत्येषया । अथ निधेरपि स्वामित्वं रूपसङ्ख्यादिभिः स्वयं भावयति तदा तत्रो राजा निधिं दत्त्वा षष्ठं द्वादशं वांशं स्वयमाहरेत्" यथाह मनुः "समायमिति यो ब्रूयान्निधिं सत्येन मानवः । तस्याददीत षड्भागं राजा द्वादशमेव वेति" । अंशविभागस्तु सर्वकालाद्यपेक्षया वेदितव्यः" । ३महापद्मादिरत्नविशेषे शेवधौ च च नवविधः "महापद्मश्च पद्मश्च शङ्खो मकरकच्छपौ । मुकुन्दकुन्दनीलाश्च खर्वश्च निधयो नव" इति शब्दार्थः सर्वभिज्ञानामष्टानामेव निधित्वं तद्भेदश्च मार्कण्डेयपु० ६०अ०उक्तं यथा

"मार्कण्डेय उवाच । यन्निधीनां नाम या विद्या लक्ष्मीस्तस्याश्च देवता । तदाधाराश्च निधयस्तान् मे निगदतः शृणु । तत्र पद्ममहापद्मौ तथा मकरकच्छपौ । मुकुन्दकुन्दौ नीलश्च शङ्खश्चैवाष्टमो निधिः । सत्यां दशौ भवन्त्येते सङ्घः सह भवन्त्यमी । एते शृणु समाख्याता निधयस्तव क्रोष्टुके ! । एभिराक्षोकितं चित्तं मानुषस्य महाशने ! । यादृक् स्वरूपं भवति तन्मे निगदतः शृणु । पद्मो नाम निधिः पूर्वः स यस्य भवति द्विज ! । स तस्य तत्सुतानां च तत्पुत्राणां च नान्यतः । दाक्षिण्यवारः पुरुषस्तेन चाधिष्ठितो भवेत् । सत्याचारो